

კახა ქეციაია

ლექციები რელიგიის სოციოლოგიაში პოსტანამედროვე საზოგადოებაში რელიგიური ცხოვრების პირტუალიზაციის კრიტიკული გააზრებისათვის

თანამედროვე ეპოქის „პოსტმოდერნულ მდგომარეობას,“ რომლის შესახებაც დასავლური ფილოსოფიური და სოციოლოგიური აზროვნების წარმომადგენლები საუბრობენ (ლიოტარი, დელიოზი, ბოდრიარი, ბაუმანი, ჯეიმსონი და სხვ.) რელიგიის ენაზე „აპოკალიფსური ეპოქა“ ჰქვია, რომლის პირველი მაცნე დასავლურ კულტურაში ფრიდრიხ ნიცშე იყო.¹ თუმცა ეგოიზმს, ამპარტავნებასა და მატერილურ

¹ სოციალური თვალსაზრისით, პოსტანამედროვე საზოგადოება იგივე მომხმარებლური საზოგადოებაა. მისი ძირითადი ნიშანი პრაგმატიზმი, მერკანტილიზმი და ცინიზმია. „წმინდა გონების კრიტიკის“ ავტორისაგან განსხვავებით სლოტერდაიკმა „ცინიკური გონების კრიტიკით“ (1983წ.) მიანიშნა, რომ ამჟამინდელი ცინიზმი განმანათლებლობის იდეალების გაუფასურებითაა გამოწვეული. პოსტმოდერნმა ადამიანთა ცნობიერებაში კულტურული პარადიგმების ცვლილებები და ტრანსფორმირება გამოწვია. პოსტანამედროვე ადამიანმა არა მხოლოდ უარი თქვა ჭეშმარიტებაზე, არამედ ბუდოვანი და გაუგებარი გახდა მისი სტატუსი; მან დიადი და ამალღებული მორალური და რელიგიური, ეგზისტენციალური მიზნებისადმი ინტერესი დაკარგა. კულტურა მასკულტურად, შინაარსიანი და საზრისიანი ცხოვრება ცარიელ ეფემერულ და ვირტუალურ რელობად გადაიქცა, რომელმაც ადამიანი ნამდვილ სინამდვილეს მოსწყვიტა. საზოგადოება „სპექტაკლის საზოგადოებად“ გადაიქცა, რომელიც რეკლამისა და მედიის ტოტალურ ძალაუფლებაზეა დამყარებული. რეალური პოლიტიკა პოლიტ-ტექნოლოგიებმა, ხოლო საზოგადოების ისტორიული განვითარება „შოუ-ხელისუფლებაში“ შეცვალა; ამ ტიპის საზოგადოებაში ყველაფერი – სექსუალური ცხოვრებით დაწყებული ფეხბურთითა და პოლიტიკით დამთავრებული, თეატრალიზებულია. ამიერიდან პოლიტიკა აღარ არის ადამიანის სერიოზული საქმიანობა. იგი ძალზე ხმაურიანი სანახაობა და ემოციური განტვირთვის ადგილია, ხოლო ნამდვილი პოლიტიკოსი ის არის, რომელიც კარგ შოუსა და სანახაობას მოიფიქრებს და დადგამს. ამიტომაც თანამედროვე პოლიტიკური ბატალიები რევოლუციებით არ სრულდება. გართობაზე ორიენტირებული კარნავალური პოლიტიკა რევოლუციური გარდაქმნებისაგან შორს დგას. ასეთ ვითარებაში პოლიტიკა ტრანსპოლიტიკად, საზოგადოება კი ტრანსსაზოგადოებად გადაიქცევა.

პოსტმოდერნი ინტელექტუალთა სასაფლაოა (ლიოტარი), რადგანაც ის ცვლის ინტელექტუალთა მდგომარეობას საზოგადოებაში. ტრადიციული საზოგადოების ინტელექტუალთა ფენა პოსტმოდერნისტულ საზოგადოებაში გამოუსადეგერი ხდება („ჩარეცხილები“). პოსტმოდერნმა მათ ყველაფერი წაართვა და ისტორიის სანაგვეზე მოისროლა. შემოქმედისა და მოაზროვნის ადგილი ე. წ. ექსპერტმა დაიკავა. პიროვნება კი ზომბით იქნა ჩანაცვლებული, რომელიც ყოველგვარ პიროვნულ ღირსებასა და დამოუკიდებელ აზროვნებას მოკლებულია და მხოლოდ სიტუაციების შესბამისი უნარ-ჩვევების ამარაა დარჩენილი. ტრანსფორმაციას განიცდის ისეთი მყარი და ტრადიციული ინსტიტუტები, როგორებიცაა ოჯახი და რელიგია. ამის მაგალითებია, ე. წ. „ერთჯერადი ოჯახების გაჩენა,“ „თავისუფალი სექსუალური ცხოვრების“ პროპაგანდა და სხვა. რელიგიის სფეროში ადამიანისა და საზოგადოების დესაკრალიზაცია,

კეთილდღეობას აყოლილმა „ღმერთის მკვლელმა კაცობრიობამ“ ნიციშეს ნათქვამი ყურად არ იღო და საბოლოოდ ყოველივე „ადამიანის სიკვდილით“ (ბოდრიარი) დასრულდა. შედეგად ადამიანისა და საზოგადოების ახალი ტიპი ჩამოყალიბდა ე. წ. პოსტთანამედროვე ადამიანი, რომელიც აბსოლუტურად დესკრალიზებულია. მისთვის სულერთია ნებისმიერი რელიგია. ძირითადად ამგვარი ადამიანებისაგან შესდგება პოსტთანამედროვე საზოგადოება, რომელშიც წარსულს ჩაბარდა და სასაცილო გახდა მაღალი ეთიკური და რელიგიური იდეალებისადმი ერთგულება. ჟან ბოდრიარის თქმით, ამ ტიპის საზოგადოებაში რელიგია „პოლიტიკური მაკიაჟის როლს ასრულებს“ ანდა, უარეს შემთხვევაში, „იგი წარსულის რელიქტი და სამუზეუმო ექსპონატია.“ ბოდრიარს თუ დავუჯერებთ ასეთია ამერიკის რელიგიური სურათი (იხ. ჟან ბოდრიარის „ამერიკა“). დაახლოებით ასეთია რელიგიური ცხოვრების ის გზა, რომელსაც თანამედროვე ადამიანი „საკრალურიდან“ „პროფანულამდე,“ ტრადიციული საზოგადოებიდან სეკულარულ და პოსტსეკულარულ საზოგადოებამდე მიჰყავს. რაც შეეხება სეკულარიზაციას, იგი ევროპული კულტურის ქრისტიანული სულიერი საფუძვლებისაგან განდგომად უნდა მივიჩნიოთ, რაც რელიგიური გაგებით ტრადიციული ქრისტიანული ცხოვრების წესის მიმართ ლალატია და მეტი არაფერი. ე. წ. „პოსტსეკულარულ ერაში“ კი, რომელსაც „პოსტკონფენსიური საზოგადოება“ შეესაბამება ადამიანები ტრადიციულ რელიგიებს უნდობლობას უცხადებენ და სულიერი სრულყოფილების მიღწევის ახალ-ახალ გზებსა და საშუალებებს ეძებენ. რელიგიური ცხოვრების ვირტუალიზაცია ანუ ე. წ. „ვირტუალური რელიგია“ ამ საშუალებათაგან ერთ-ერთი უახლესია. მისი საფუძვლები პოსტთანამედროვე საზოგადოებაშია მოცემული. საქმე იმაშია, რომ პოსტთანამედროვე საზოგადოება სინამდვილეში ვირტუალური რეალობაა, ნამდვილი სინამდვილის ყალბი სუროგატი, რომელმაც რეალობა ჩაანაცვლა. ის რელური საზოგადოების სიმულაციას წარმოადგენს (ბოდრიარის ენაზე ეს სოციალურის სიკვდილია). შესაბამისად, ადამიანიც სიმულირებულია. სიმულირებული ადამიანი კი სიმულაციურ, ვირტუალურ საზოგადოებაში იმყოფება და მას აღიქვამს როგორც რეალობას. ბოდრიარის თქმით, ეს ყოველივე თანამედროვე, უახლესი კომპიუტერული ტექნოლოგიებისა და მედია საშუალებათა არნახული განვითარების შედეგია, რომლებიც ახალ – ვირტუალურ რეალობას ქმნიან, ამიტომ გასაგები უნდა იყოს, თუ საიდან მომდინარეობს რელიგიური ცხოვრების ვირტუალიზაცია, რაც ტრადიციული რელიგიური თვალსაზრისით ფსევდორელიგიურობას, რელიგიური ცხოვრების გადგვარებულ ფორმას წარმოადგენს.

რელიგიის მომავლის შესახებ პესიმისტური და ნიჰილისტური წარმოდგენები სწორედ აქედან იღებენ სათავეს. მათ რელიგიაზე თანამედროვე, უახლესი საინფორმაციო ტექნოლოგიების სულ უფრო მზარდი გავლენა უდევს საფუძვლად. ამ მხრივ რელიგიის სფეროში მიმდინარე პროცესების აღსანიშნავად რელიგიის სოციოლოგიაში მრავალი ახალი ტერმინი გაჩნდა. მათ შორის ერთ-ერთი აწ უკვე შედარებით მოძველებული ტერმინი ტელეევანგელიზმია, რაც სახარებისეული თემების საქადაგებლად სატელევიზიო და მედია ტექნოლოგიების გამოყენებას

რელიგიური ცხოვრების ვირტუალიზაცია და სხვა. თუკი მსგავს ვითარებას მეცნიერების ენაზე პოსტკლასიკური, პოსტთანამედროვე ეპოქა ჰქვია, რელიგიის ენაზე მას „აპოკალიფსური“ შეიძლება დაერქვას.

ნიშნავს. იგი ფაქობრივად ევანგელისტური პრაქტიკის ამერიკულ-პროტესტანტული ვერსიაა (1. გვ. 563.). ტელეევანგელიზმის ულტრათანამედროვე ვერსიას ამ სფეროში ვირტუალური – ინტერნეტპრაქტიკა წარმოადგენს. ეს ყველაზე მტკივნეულ და საკამათო საკითხთა რიგს მიეკუთვნება დღეს. მის შესახებ ერთხელ და სამუდამოდ ჩამოყალიბებული პრინციპული პოზიცია არა თუ სოციოლოგებს, არამედ ტრადიციული რელიგიების წარმომადგენლებს შორისაც ძნელად თუ მოიძებნება. აზრთა სხვადასხვაობაში ორი ძირითადი პოზიციაა გამოკვეთილი. ერთნი მასში რელიგიის არნახულ ტრანსფორმაციას, ტრადიციული რელიგიების ფინალსა და „ახალი რელიგიის“ – ე. წ. ვირტუალური რელიგიის დასაწყისს ხედავენ. მეორენი კი ამ პროცესებში რელიგიას ვერანაირ ტრანსფორმაციას ვერ ატყობენ და მიმდინარე პროცესებს განიხილავენ მხოლოდ, როგორც კომუნიკაციის, ინფორმაციის გადაცემის საშუალებათა ეფექტურ გამოყენებას რელიგიურ პრაქტიკაში. ამ თვალსაზრისის მიხედვით, რელიგიის მომავლის შესახებ ნიჰილისტური სოციოლოგიური თეორიები საქმის ვითარებას განგებ ამუქებენ ანდა უბრალოდ რომ ვთქვათ, ეს ყველაფერი მათი უმეცრების შედეგია. თუმცა რელიგიური ცხოვრების ვირტუალიზაცია დღეს უკვე ფაქტია. რაც თავის მხრივ მის მომავლს ერთობ პესიმისტურს ხდის.

თითქოს არაფერი საგანგაშო არ უნდა იყოს იმაში, რომ კომპიუტერული ტექნოლოგიები გამოყენებულ იქნეს თუნდაც ქადაგებებისათვის. მაგრამ საქმეს ართულებს მისი გამოყენების მცდელობა ღვთაებრივი საიდუმლოებების შესასრულებლად. მხედველობაში გვაქვს აღსარების საიდუმლო. მისი ვირტუალიზაცია, რომელსაც დღეს აქვს ადგილი, სრულად ახალი და გაუგონარი ფენომენია. სწორედ აქედან იღებს სათავეს რელიგიის ფინალობის პრობლემა. რელიგიური თვალსაზრისით, რაც არ უნდა მიუღებელი იყოს ამ ტექნოლოგიას დღეს უკვე თავისი მოხმარებელი ჰყავს (ამის დამადასტურებელ ფაქტებს დღეს დაინტერესებული მკითხველი სოციოლოგიის ნებისმიერ სახელმძღვანელოში იხილავს). მრავალი სხვადასხვა პროგრამა არსებობს, რომელთა მეშვეობით, თუნდაც ბინიდან გაუსვლელად, შესაძლებელია ვირტუალური ექსკურსია მსოფლიოს ნებისმიერი ტაძრის დასათვალიერებლად. დათვალიერებას კიდევ არა უშავს რა, რომ არა აქამდე გაუგონარი ისეთი ფაქტი, როგორცაა ვირტუალური სანთლის დანთება. რელიგიური გაგებით, ეს უმძიმესი ცოდვაა, რადგანაც ამ შემთხვევაში უსისხლო მსხვერპშეწირვის რელიგიური აქტის შებლალვასთან გვაქვს საქმე. მაგრამ დესაკრალიზებულ საზოგადოებაში სადაც „რელიგია სპეცეფექტი გახდა“ ასეთი რამ სავსებით რეალურია (2. გვ. 36.). თანამედროვე რელიგიის სოციოლოგიაში უკვე არანაირ გაკვირვებას არ იწვევს „კიბერეკლესიის“, „ვირტუალური ტაძრის“ და სრულიად გაუგონარი და წარმოუდგენელი „ვირტუალური რწმენის“ ცნება.

ინფორმაციული სივრცე ადამიანის სულიერი ცხოვრების მხოლოდ და მხოლოდ ზედაპირული გრსია. ამიტომ ვირტუალური და კიბერეკლესია ვერასოდეს ვერ შეცვლის ნამდვილ ტაძარს. ის რეალური ტაძრის პაროდია და სიმულაციაა მხოლოდ. ერთხელაც იქნება ადამიანი გამოალწვეს ამ სიმულაციისა და ვირტუალური რეალობის ტყვეობიდან და ისევ მიუბრუნდება მარადიულ ჭეშმარიტებასა და ნამდვილ რელიგიურ რწმენას. ფსევდორელიგიისა და ფსევდორწმენის ილუზიით გათანგულს ეტყობა ჯერ კიდევ დიდი გამოცდა ელის წინ. დიდი მიხვედრა არ სჭირება იმას, რომ ხელოვნურად შექმნილ, ვირტუალურ სიცრცეში კონსტრუირებულ ფსევდორელიგიას არა აქვს მომავალი და, რომ ყოველგვარი ექპერიმენტები ამ სფეროში იმთავითვე დასაღუპავად განწირულია.

რელიგიური ცხოვრება ტრანსცენდენტთან ცოცხალი ურთიერთობაა, რომელიც ვირტუალიზაციის შემთხვევაში იკარგება. ვირტუალური ეკლესია ვერასოდეს ვერ შეძლებს დაეხმაროს თუდაც იმ ადამიანს, რომელსაც ტაძარში სიარული ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო უჭირს. ასეთ ადამიანს ლოცვის გამძფრებულ სურვილს ვირტუალური ეკლესია ვერ დაუკმაყოფილებს. რაც შეეხება აღსარების ინტერნეტით მიღების ნოვაციას, შესაძლებელია ეს დასაშვები იყოს, მაგრამ ამ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია ის, რომ აღსარება როგორ შეიძლება ანონიმური, უპიროვნო იყოს. გარდა ამისა ეს სახიფათოც შეიძლება იყოს, მით უფრო მაშინ როცა საქმე ადამიანის სულიერ ცხოვრებას შეეხება. რადგანაც ყოველივე ეს იმ ექიმის მოქმედებას ჰგავს, რომელსაც ავადმყოფი თვალთ არ უნახია და ისე უნიშნავს მკურნალობას. აღსარების ფუნქცია მარტო ცოდვათა მიტევება როდია. ამასთან ერთად მისი მიზანია ადამიანი ხელახლა გახადოს ეკლესიის წევრი. ხოლო იქ სადაც ეკლესია არ არის, ბუნებრივია მასში შესვლის სურვილიც არ არსებობს. ვირტუალური ეკლესია, პირიქით, თრგუნავს ტაძარში სიარულის სურვილს. ის აუკუღმართებს ნამდვილ რელიგიურ გრძნობებს. ეკლესია ქრისტეს სხეულია. იმისათვის, რომ ამ სხეულის ნაწილი გახდე მასთან ცოცხალი კონტაქტია საჭირო, რასაც ინტერნეტ-აღსარება ხელს უშლის. რაც შეეხება ქადაგებას და ღვთის სიტყვის გავრცელებას, ამისათვის ინტერნეტი კარგი საშუალება შეიძლება იყოს, მაგრამ ქადაგება ხომ მხოლოდ მოკვ ფორმატის აუდიო ან ვიდეო ჩანაწერი არ არის, ის ღვთის ცოცხალი სიტყვაა, რომელიც ამბიონიდან უნდა წარმოითვას. გარდა ამისა გასათვალისწინებელია ის, რომ ინტერნეტს საკუთარი მეტყველების წესი აქვს, რომელიც ღვთისმსახურების ენას არ შეესაბამება (იხ. 3). გარდა ამისა რელიგიის ციფრული გამოსახულება ხომ აბსურდია და მეტი არაფერი.

ამ საკითხების ანალიზისას გასათვალისწინებელია ის საყვედური, რომელსაც თანამედროვე ავტორები ტრადიციის მომხრეთა მისამართით გამოთქვამენ. კერძოდ პოსტსეკულარულ ეპოქაში უსაფუძვლოა სეკულარული საზოგადოების ენით მეტყველება (შდრ.4). ეს საყვედური, რა თქმა უნდა, გასათვალისწინებელია, მაგრამ არა რელიგიის მისამართით, რადგანაც რელიგია მარად ახალი და მარად ცოცხალი ფენომენია. იგივე სოციოლოგების დასკვნებით ვერაფერი ვერ შეცვლის ღმერთთან ადამიანის პიროვნულ მიმართებას, რომელიც ყველაზე კარგად ტრადიციულ რელიგიურ ცხოვრებაშია მოცემული. ამიტომ ასეთ ვითარებაში ზოგადი დასკვნა განსახილველ საკითხთან დაკავშირებით შეიძლება ასეთი იყოს: საზოგადოების ტრანსფორმაციისა და ვირტუალიზაციის პროცესი ფაქტია, მაგრამ რელიგიური თვალსაზრისით, არც ისეთი კატასტროფული ფაქტი, რომელიც მსოფლიო რელიგიების არსებობას კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენებს.

თანამედროვე საზოგადოების რაციონალიზაცია, ვირტუალიზაცია და ინტელექტის საფუძველზე მართვის (ქსელური საზოგადოება) მოთხოვნა სავარაუდოა, რომ ტრადიციულ რელიგიებში ბუნებრივ უკურეაქციას გამოიწვევს და საზოგადოება ისევ დადგება ირაციონალიზმისა და მისტიკის მოთხოვნის წინაშე. ეს კი დესაკრალიზებულ საზოგადოებას ისევ მარადიული ღირებულებებთან დააბრუნებს უეჭველად და ხელს შეუწყობს მასობრივი ცნობიერების დისკრედიტაციას და ყოვლისშემძლე ტექნიკის უძლურებას კიდევ უფრო გამოაშკარავებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ქ. კალპუნი, დ. ლაითი, ს. კელერი. სოციოლოგია, თბ., 2008. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თავი 13. რელიგია.
2. ჟან ბოდრიარი, ამერიკა. სანკტ-პეტერბურგი, 2000. (რუს. ენაზე).
3. იხ. ინტერნეტრესურსი: Виртуальная религия. <http://www:ierei-karenev.ru/list/internet.html>
4. შდრ. თანამედროვე საზოგადოების გამოწვევა. იურგენ ჰაბერმასისა და იოზეფ რატცინგერის წერილები. მთარგმნელი გია ბარამიძე. რედაქტორი გია ხუბუა. თბ., 2010.

KAKHA KETSBAIA ON CRITICAL INTERPRETATION OF VIRTUALIZATION OF RELIGIOUS LIFE IN POST-MODERN SOCIETY

Summary

Nowadays nobody argues that a new type of society, transformed society, is being developed with globalization process, where every social institute is under alteration. For example, during the last century economics, politics, system of values have changed and likely religious life of society will change too. In modern society, which is based upon high technologies and scientific approach of the universe, the role of religion has been shifted to the background. For this reason, sociology of modern religion began speaking of its annihilation. As sociologists say, globalization caused the origin of "civil religion". Everything this assists in developing of post-confessional society. According to sociologists, concept of electronic, so-called cyber-church will arise in to the foreground of society of such type, which eventually will be considered as the origin of so-called "virtual religiousness". In this case, the main line of development of society is the motion from "sacral" to "civil", during which "sacral" becomes weaker and weaker and finally we get desacralized society. The process of secularization is the base of everything this, which in sociology of modern religion is not so groundlessly connected with modernization process. Side by side with concept of "Virtual religion" a new term "Religious innovations" has come into sociology of religion.

The main questions are: is the role of religion actually declined in modern society? If culture has become mass-culture doesn't the same threaten religion? If it is so and religion would really lose its importance, influence upon the society, what would be the

result of this process? Are not we going to unreligious society? If it happens other way – everything this will cause contrary reaction and traditional religions will be filled with new energy in new condition and will start full-blooded life.

The effect of modern latest informational technologies is the basis of pessimistic and nihilistic ideas on the future of religion. Many new terms in sociology of religion have appeared to denote the processes taking place in the sphere of religion. One of them, comparatively old term, is TV-evangelism; it means using of TV and media technologies for preaching testament topics, which in fact is the American-protestant version of evangelistic practice. Ultra modern version of TV-evangelism in this sphere is internet practice. This question is the most painful and argumentative. There is no principal position about it not only among sociologists, but among the representatives of traditional religions too. Two main positions have been brought to the light. Some see unprecedented transformation of religion, final of traditional religions and the beginning of “new religion”, so-called virtual religion in it; others don’t see any transformation of religion in these processes and consider it as an effective usage of means of communication and information in religious practice. According to this view, nihilistic sociological theories about the future of religion purposefully complicate the situation, or otherwise it is the result of their ignorance. But the virtualization of religious life is a fact today and it makes its future very pessimistic.

Informational space is only the upper layer of soul life. That’s why virtual and cyber-church will never occupy the place of real temple. It is only parody and simulation of real temple. But the time comes when man will get out of the captivity of this simulation and virtual reality, and will return to eternal truth and real religious faith. Artificially made and constructed in virtual space Pseudo-religion has no future and every experiment in this sphere is born to death. Religious life is living contact with transcendent which in the case of virtualization is lost. As for preaching, internet could be a good mean, but preaching is not only audio and video recording of mp3 format, it is God’s living word, which should be spread from ambo.